

*Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг
25 йиллигига бағишланади*

**ХАЛҚАРО ИЛМИЙ
АНЖУМАН**

Хорижий тилларни ўқитишнинг бугуни ва эртаси

Teaching Foreign Languages: Present and Future

Обучение иностранным языкам: сегодня и завтра

**ХАЛҚАРО ИЛМИЙ МАҚОЛАЛАР
ТЎПЛАМИ**

2016 йил 30 сентябрь

Басбас

1994-4233 ISSN

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ ЖАҲОН ТИЛЛАРИ УНИВЕРСИТЕТИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК УНИВЕРСИТЕТИ
ТОШКЕНТ ХАЛҚАРО ВЕСТМИНСТЕР УНИВЕРСИТЕТИ
ЧЕТ ТИЛЛАРИНИ ЎҚИТИШНИНГ ИННОВАЦИОН МЕТОДИКАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ
РЕСПУБЛИКА ИЛМий-АМАЛИЙ МАРКАЗИ
“ФИЛОЛОГИЯ МАСАЛАЛАРИ” ИЛМий-МЕТОДИК ЖУРНАЛИ
“ЎЗБЕКИСТОНДА ХОРИЖИЙ ТИЛЛАР” ИЛМий-МЕТОДИК ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛИ

ХАЛҚАРО ИЛМий
АНЖУМАН

**Хорижий тилларни ўқитишнинг
бугуни ва эртаси**

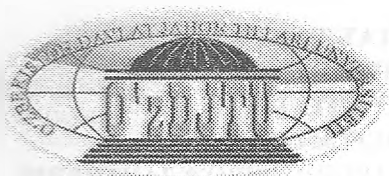
**Teaching Foreign Languages:
Present and Future**

**Обучение иностранным языкам:
сегодня и завтра**

**ХАЛҚАРО ИЛМий МАҚОЛАЛАР
ТЎПЛАМИ**

2016 йил 30 сентябрь

Тошкент

Хорижий тилларни ўқитишнинг бугуни ва эртаси

ТАХРИР ҲАЙЪАТИ

Боқиева Гуландом Хисомовна

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, илмий ишлар бўйича проректор, филология фанлари доктори, профессор

Ирискулов Мухамадабас Турсунович

Чет тилларини ўқитишнинг инновацион методикаларини ривожлантириш республика илмий-амалий маркази директори, филология фанлари номзоди

Алан Франс

Тошкент халқаро Вестминстер университети проректори

Муратова Элимира Денисовна

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, лингвистика ва инглиз адабиёти кафедраси доценти, филология фанлари номзоди

Ребекка Мартин

Америка Қўшма Штатларининг Филадельфия университетидаан инглиз тили мутахассиси

Тешабаева Дилфуза Мўминовна

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, жаҳон адабиёти ва адабиётшунослик кафедраси мудири, филология фанлари доктори

Қамбаров Носир Мансурович

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, таржима назарияси ва амалиёти кафедраси доценти, филология фанлари номзоди

Кречмер Симон

Германия Федератив Республикасидан “Robert Bosch” жамғармаси, немис тили мутахассиси

Қўлдошев Акром Махмудович

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, инглиз тили грамматикаси ва тарихи кафедраси доценти, филология фанлари номзоди

Чжанг Хонгжуан

Хитой Халқ Республикасидаги “Ханбан” ташкилоти Конфуций институтининг хитой тили мутахассиси

Мухитдинова Хадича Собировна

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, Умумий тилшунослик кафедраси профессори педагогика фанлар доктори

Марко Паоли Леглер

Италия Республикасининг Перужа университетидан италян тили мутахассиси

Джуманова Дилбар Рахимовна

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, рус тили ва адабиёти кафедраси мудир, доцент, филология фанлари доктори

Летисия Редондо

Испания давлатининг Бургос университетидан испан тили мутахассиси

Тўраева Баҳор Бахриддиновна

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, Таҳририят ва нашриёт бўлими муҳаррири

Маргарет Бух

Германия Федератив Республикасининг Кёльн университетидан немис тили мутахассиси

Банг Лей

Хитой Халқ Республикасидаги “Ханбан” ташкилотидан хитой тили мутахассиси

Муллахўжаева Каромат Тошхўжаевна

Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети доценти, филология фанлари номзоди, “Филология масалалари” илмий-методик журнали муҳаррири

Ли Шаолин

Хитой Халқ Республикасидаги “Ханбан” ташкилотидан хитой тили мутахассиси

Қаюмова Венера Фаворисовна

“Ўзбекистонда хорижий тиллар” илмий-методик электрон журнали муҳаррири

Пак Дажонг

Жанубий Корея республикаси “KOICA”дан корейс тили мутахассиси

Махмуд Саъдий

“Филология масалалари” илмий-методик журнали бош муҳаррири ўринбосари

Бўтаев Меҳрож Шавкатович

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, Таҳририят ва нашриёт бўлими техник муҳаррири

Юн Хьюнчул

Жанубий Корея республикаси “Koica”дан корейс тили мутахассиси

Джураев Баҳром

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, филология фанлари номзоди

Эрико Ямазаки

Япония республикасининг Гифу университетидан япон тили мутахассиси

Палуанова Халифа Дарибаевна

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, филология фанлари доктори

Халлиева Гулноз Искандаровна

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, Жаҳон адабиёти ва адабиётшунослик кафедраси доценти, филология фанлари доктори

Собиржонов Равшан Анварович

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, ахборот технологиялари кафедраси катта ўқитувчиси

билан танишасиз ва лексикангиз ҳам янги сўзлар билан бойийди. Бир асарда битта сўзга ўн марталаб дуч келасиз. Аммо улар ҳар сафар ҳар хил маъно англатади.

7. Луғатдан фойдаланишни кескин камайтириш. Бир сўзни маъносини кидиргунча анча вақт ўтади. Чунки ўша сўзнинг маъноси контекста албатта келади.

8. Чет тилини ўрганишнинг асосий шартларидан бири – ўқиш. Иложи борида компьютерда ўқимаган маъқул. Бу кўриш қобилиятини пасайтиради. Асарни камида икки марта ўқиш ва ўз хулосани ёзиб қўйиш керак. Ҳамма тилларни ўз адаблари бор. Масалан, инглиз тили учун Агата Кристи, француз тили учун Ги де Мопассан, немис тили учун Эрих Мария Ремарк, италян тили учун Альберто Моравиа асарлари.

9. Тил ўрганиш жараёнида матрицаларга асосланиш. Матрица – бу суҳандонлар томонидан баланд овоз ва стандарт оҳангда ўқилган 20-30 чоғли диалог ва матн демакдир. Чиройли ва беҳато сўзлашни ўрганишни истасанг, лексика, грамматикаси, талаффузи мукамал бўлган нотикни тингла, унга таклидан қайтар. Матрица – тил ўрганишнинг энг осон ва қисқа йўлидир. Ҳар бир диалог ёки матнни такрор-такрор ёздириб олиб кўпроқ уни тингламоқ даркор. Дастлаб матнларга қарамай эшитмоқ лозим, сўнг эса қараб эшитмоқ керак. Бу жараён олти-саккиз ой давом этиши мумкин. Ўн беш-йигирмата диалог устида узоқ ва қунт билан ишлаган одам эркин гапира олади ва матнни яхши тушунади. Матрицалар қанча кўп бўлса, шунча тилни мукамал эгаллайсиз. – Агар чиройли рақс тушишни ўрганишни истасанг, маҳоратли раққоснинг ҳаракатларини диққат билан кузат ва уларни такрорла, асло рақс ҳаракатларининг қоидалари ва яна аллақандай назариялар билан ўралашма!!!

10. Тилни профессионал даражада ўрганиш учун фақат сўзлаш, сўзлаш ва яна сўзлаш керак. Сўзлаганда ҳам баланд овоз ва тўғри талаффуз билан сўзлаш лозим.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, хорижий тилларни ўрганишда юқоридаги компетенциялар ва методик тавсиялар катта аҳамият касб этади. Ҳар бир компетенциянинг ўз ўрни бор. Жумладан, чет тилини ўрганишда коммуникатив грамматиканинг роли катта, чунки тилни асосан грамматика ушлаб турибди десак мантиқан тўғри бўлади. Образли қилиб айтганда, тил бамисоли инсонга ўхшайди, унинг қадди қомати бу грамматика, унинг хусни жамоли, гўзаллиги – бу фонетика, унинг гўзал бадани – бу лексика-сўз бойлигидир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Витлин, Ж.А. Современные проблемы обучения грамматике иноязычных языков // Иностранные языки в школе, 2000. - №5. - С. 5-7.
2. Опойкова, О.Н. Коммуникативные приемы обучения грамматике // Иностранные языки в школе, 2005. - №8. - С. 39-42.
3. Гез Н.И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежной методики исследования // Иностранные языки в школе, 1999. - №2 - С. 32-38.

ТИЛГА ПРАГМАЛИНГВИСТИК ЁНДАШУВНИНГ МОҲИЯТИ НИМАДА?

*Бахтияров М.
ЎЗДЖТУ*

Ушбу мақолада прагмалингвистиканинг предмети, ўрганиш объектлари ва улар ҳақидаги тилшунос олимларнинг қарашлари, назарияларига илмий таҳлил асосида ёндашилди. Мақола прагматика ва прагмалингвистиканинг асосий тушунча ва тамойиллари ҳақидаги қарашларга аниқлик киритишга ёрдам беради.

Калим сўзлар: лисоний восита, прагматика, прагмалингвистика, семиотика, семиотик учлик, синтактика ва семантика.

Бизга маълумки, лисон ва инсон онги, мияси ўртасидаги боғлиқлик доимий, бу боғлиқлик инсон онгли фаолиятини таъминловчи воситадир. Тил- ҳаёт манбаи, шу сабабли унинг ҳаётдаги ўрнини, ундан одамлар қандай фойдаланаётганлигини ҳамда

унинг яъни, тилнинг ҳаёт даражаси, сифатига қандай таъсири борлигини билиш муҳим саналади. Буларнинг барчаси биз фойдаланаётган ҳодиса- тилнинг табиати ва ижтимоий моҳиятига янада эътибор билан ёндашиш лозимлигини такозо этади. Чунки лисон доимо инсон ҳаёти, унинг ижтимоий фаолияти билан боғлиқ ҳодисадир. Бу эса, ўз навбатида, семиотиканинг тармоқларидан бўлган прагматикага алоҳида фан сифатида ёндашиш зарурлигини кўрсатади.

Аввало, белги билан борлиқ ўртасидаги алоқа тикланди, яъни семантикага эътибор кучайди. Кейинчалик эса, семантикадан прагматика ажралиб чиқа бошлади. Коммуникатив фаолиятнинг прагматик хусусиятлари, бу хусусиятларни юзага чиқарувчи мотивлар ва уларни ўрганиш, таҳлил қилиш тилнинг ижтимоий аҳамиятини белгилайди. Бу мулоқотнинг (прагматик муносабатнинг) ижтимоий ва руҳий психологик тарзда рўёбга чиқишини таъминловчи воситалар лисоний белгилар ҳисобланди.

“Тил тизими таракқиётининг бошланғич нуктаси прагматикадан бошланади” [5;37-6.] деган қарашлар ҳам мавжуд. Бу қараш ҳар тарафлама ўзини оқлайди, чунки тил дастлабки ўринда сўзловчининг шахсий истаги, фойдаси учун хизмат қилади. Демак, прагматикада нутқий фаолият доимо мақсадли бўлади. Коннэгиссер ибораси билан айтганда, “... бирор бир тилда сўзлаш ушбу тилдаги гапларни оддийгина тузишдан иборат бўлиб қолмасдан, балки шу усулда маълум турдаги ижтимоий фаолият ижросидир”. [7;125-6.]

Афсуски, забардаст тилшунос тадқиқотчи олимларнинг тинимсиз уринишларига қарамасдан, прагматик прагматика фанининг тадқиқот методлари ва ўрганиш объектлари ҳали ҳануз ўз ечимини тўлиғича топгани йўқ. Маълумки, муайян соҳа фан сифатида ривожланиши учун аввало, ўзининг тадқиқот объектига, тамойилларига ва мақсад-вазифаларига эга бўлиши керак. Прагматик прагматиканинг ўрганиш объекти ва тамойиллари инсоннинг руҳий кечинмалари ва мулоқоти деб белгиланди.

Прагматик прагматика тилшуносликнинг мустақил йўналиши сифатида ўтган асрнинг 60-70 йилларида шаклланди. Тўғри, прагматик прагматиканинг ўрганиш объекти, асосий тушунчалари ва тамойиллари ҳақида жаҳон тилшунос олимлари қатор назарияларни, ўз фикр-мулоҳазаларини беришди. Масалан, прагматик прагматиканинг предметини илк бор аниқлашга уринган олимлардан бири Клаус бўлди. У прагматикани “... белгилар (Z) ва ушбу лисоний белгиларни яратувчи, узатувчи ҳамда қабул қилувчи шахслар (M) ўртасидаги муносабатларни ўрганувчи фан” деб таърифлайди. [13;21-6.]

У ўз назариясини илгари сурак экан, бунда бошқа семиотик олимлар Ч.Моррис ва Ч.Пирсларнинг фикрларига таянади. Ч.Моррис: “... прагматика белгининг ундан фойдаланувчига- интерпретаторга нисбатан муносабатини ёритувчи фандир” дейди ва прагматика тушунчасини қолган икки соҳа- синтаксис ва семантикага нисбатан анча кенг эканлигини қайд этади.

Семиотик жараён таҳлилида инсон омилининг инобатга олиниши зарур, чунки прагматика семиотик учликнинг (семантика, синтактика ва прагматика) асосий қисми ҳисобланади, шунингдек, белги ва уни қўлловчи шахс ўртасидаги муносабат билан машғул бўладиган соҳа деб таърифланади.

А.Кашер эса прагматик прагматик таҳлилнинг асосий мақсадини “... қўйилган мақсадга эришишда лисоний воситалардан фойдаланишни таъминловчи инсонга хос бўлган қобилият қоидаларини ёритиш ҳамда тушунтириш”, деб таърифлайди. Кўринадик, Кашер бу ўринда инсоннинг қобилиятига алоҳида эътибор қаратади [8; 37-6.].

Яна бир тилшунос олим С.Левинсонназарияси бўйича эса, прагматика “... тилдан фойдаланувчи- истеъмолчининг гапларни контекстда ўринли қўллаётганлигини ўрганувчи фан” дир. Лекин, бу таъриф ўзини оқламайди. Бундай қараш прагматик прагматикага тор доирада баҳо бериш ҳисобланади [9; 89-6.].

Прагматик прагматикага берилаётган таърифларни қиёслаганимизда шу нарсага амин бўлдикки, уларнинг барчасида ушбу соҳа предметини ёритишда етишмаётган мукамалликни, бир таъриф иккинчи бир таърифга мос келмаётганлигининг гувоҳи

бўлди. Бу эса прагмалингвистика соҳаси ҳали ҳануз ўзининг тўлиқ ифодавий таҳлилини кутаётганлигини кўрсатади.

Нидерланд олими Т.А. ван Дейк ҳамда унинг издошлари лисоний нутқий курилмаларнинг мулоқот вазияти учун қай даражада яроқлилигини назарий жиҳатдан изоҳлаш ва ёритиш прагмалингвистиканинг асосий мақсади деб ҳисоблайдилар.

Прагматиканинг мукамал, кенг миқёсидаги талқини унинг тадқиқот доирасига инсоннинг мақсадли ҳаракатини киритишни талаб этади. Чунки мулоқот жараёнининг (мақсадли ҳаракатнинг) фаолият тамойили нуктаи назаридан ёритилиши прагмалингвистикага назарий ёндашув бўлиши билан бирга оламни билиш ва лисоний фаолиятнинг ўзаро ҳамбўлачаси бўлиқлигини исботловчи далил ҳисобланади. Ўзаро коммуникатив муносабат, яъни ахборот алмашинуви тақозо этувчи нутқий мулоқот ҳиссий ва онгли билиш ҳаракатларининг узвий алоқаси натижасидир. Лисоний мулоқот қобилиятининг ўзи когнитив ва коммуникатив вазифалар умумлашмаси бўлган мақсадга эришишда лисондан фойдалана олин қобилиятидир.

Прагмалингвистиканинг методологик асосини фаолият назарияси билан боғлаган психолингвистлардан яна бири Е.Ф.Тарасовнинг фикрича, нутқий мулоқотнинг инсон фаолиятига бўлиқ эканлигини икки томонлама тушуниш керак: “Биринчидан, фаолият кечаётган нутқий мулоқотнинг мундарижаси ва воситаларини белгилаб беради. Мулоқот мундарижаси коммуникантларнинг ҳамкорликдаги фаолиятидан иборат бўлиб, лисоний белгилар танлови ва дискурснинг (нутқий бирлиқнинг) тузилиши ушбу ҳамкорлик мақсади талабига жавоб беради. Иккинчидан, фаолият кўрсатаётган инсон тасаввуридаги объектлар дунёсини шакллантиради ва бу объектларнинг мавжудлигини белгилар воситасидаги мулоқот билан амалга оширади” [6; 18-б.].

Кўринадики, прагмалингвистик тадқиқотнинг асоси сифатида фаолият тамойилининг қабул қилиниши нутқий мулоқот тизимининг лисоний прагматик мундарижаси таҳлилини юқори даражага кўтарди. Бу ҳолат, ўз навбатида, прагмалингвистик тадқиқотлар доирасини янада кенгайтди ва бу доирага лисоний воқеликдан ташқари, мулоқот муҳити билан бўлиқ бўлган барча ижтимоий ҳодисалар тизимини киритишга ундади. Бу ҳолда лисоний фаолият инсон ижтимоий-иқтисодий фаолияти жараёнида юзага келадиган муносабатларнинг бир тури сифатида қаралади.

Тилшунос олим Ж.Мей ҳам юқорида берилган назариялар тарафдори бўлиб, унинг қайд этишича, “Прагматика ҳаракатни, инсон ҳаракатини тавсифлайди, лисоний фаоллик эса, умуман, инсон фаолиятига бўйсунадиган қонуниятларга амал қилади” [11; 122-б.].

Прагмалингвистика ва унинг ўрганиш объекти, мақсади ҳақида бир қатор рус тилшунос олимлари ҳам ўз назарияларини илгари суради.

“Прагматика сўзловчининг воқеликка, ахборот мазмунига ва адресатга (тингловчи ёки ўқувчига) бўлган муносабатининг лисоний бирлиқ мазмунидан жой олган таъсирчанлик кучини аниқловчи фандир” [2; 67-б.].

Н.Д.Арутюнова, Ю.С.Степановлар эса: “... прагматика бадиий коммуникациянинг субъектив хусусиятларини, матнда унинг ижодкорлари “мен” ининг ифодаланиш услубларини ўрганувчи фан” деган назарияни илгари сурганлар [1; 356-б.; 4; 335-б.].

Кейинги 60-70 йил давомида прагматика соҳасини ўрганиш доираси жуда ҳам кенгайди ва бунинг оқибатида бир-бирини инкор этувчи назариялар ҳам пайдо бўла бошлади. Бунинг устига, прагмалингвистиканинг тараққиётига когнитология, маданий антропология, фалсафа, мантик, социология, фаолият назарияси каби тилшуносликнинг айрим босқичлари ҳамда унинг социолингвистика, когнитив тилшунослик, психолингвистика каби соҳалари ҳам ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда. Шу туфайли, прагмалингвистик тадқиқотларнинг предметини аниқлаш масаласи ҳам ўз долзарблигини сақлаб келмоқда.

Бизнинг замондошимиз, олим Шахриёр Сафаровнинг қуйдаги гапларини келтиришимиз мумкин: “Прагмалингвистикани тилшуносликнинг мустақил соҳаси сифатида ажратиши ва унинг ўрганиш объекти, предметини аниқлаш учун лисоний

бирликларнинг ҳар қандай шароитда намоён бўладиган белгилари уларнинг онтологик ва функционал хусусиятлари инъикосидир. Прагматингвистик тадқиқ методологияси, биринчидан, ўз фалсафий асосига эга бўлиши керак бўлса, иккинчидан, худди шу хусусиятларни аниқлаш имкониятини яратиш мақсадга мувофиқдир. Бундай методологиянинг таянч нуктаси хизматини, сўзсиз, фаолият тамойили ёки фаолият фалсафаси ўташи мумкин”. [5; 66-б.]

Фаолият категориясининг лингвистик тадқиқотларда асосий методологик тамойил сифатида қабул қилиниши коммуникатив тизимнинг таркибий қисмлари, уларнинг тузилиши, лисоний ва нолисоний моҳияти ҳақида батафсилроқ билимга эга бўлиш имкониятини яратади. Немис олимлари прагматика соҳасини кенг маънода талқин қилиш, уни тилшуносликнинг умумлаштирувчи соҳаси сифатида эътироф этишни маъқул кўришади.

“Олмон лингвистик қомуси” нинг муаллифларидан бири З.Шмидт “прагматингвистика” ва “матн лингвистикаси” тушунчалари ягона бир мазмун англатишини ҳамда улар биргаликда лисоний мулоқот умумий назариясини шакллантиришини шунингдек, ушбу назария коммуникатив тилшунослик соҳаси сифатида, матн грамматикаси ва анъанавий грамматикани ҳам қамраб олишини исботламоқчи эканлигини айтиб ўтади [12; 233-244-б.].

Юқорида прагматикани тор ва кенг маънода талқин қилувчи айрим таърифлар келтирилди. Худди шу йўсиндаги прагматик тадқиқот доирасининг торайтирилиши ҳақидаги фикр-мулоҳазаларни айрим тилшунос файласуфларнинг фикрларида ҳам кўришимиз мумкин.

Ахборот узатишдан асосий мақсад, “ҳамкор”га таъсир ўтказиш, уни бирор нарсага ишонтириш, бўйсундириш, ҳаракатга ундаш ва шу каби бошқа мақсадлар кутилади. Бундан ташқари, семиотик олимларнинг ўзлари эътироф этганларидек, алоқа воситаси бўлмиш белгилар (лисон) сўзловчи томонидан ўз майлини, бировни ёки бирор нарсани ёқтиришини, норозилигини, ҳайратини ва бошқа шу каби рухий ҳолатлар ҳамда туйғуларини изҳор этиш учун ҳам қўлланади.

Ж.Лайонз тилшуносларнинг 12 халқаро конгрессида прагматингвистиканинг предметини аниқлаш ва унинг таърифини беришга ҳаракат қилади: “Прагматика тингловчини узатаётган ахборотни худди сўзловчи истаганидек қабул қилишга ундаш мақсади учун мос келадиган лисоний бирликларнинг мулоқотда (коммуникацияда) қўлланилишидир” [10; 234-б.].

Бу – прагматика лисоний воситаларининг шахслараро мулоқотдаги ролини аниқлаш билан шуғулланади деганидир. Ушбу таърифнинг асосида лисоний ҳаракатдан кўзланаётган мақсад ва унга эришиш воситаси ўрасидаги муносабат турибди. Лисоний мулоқот инсон фаолиятининг муҳим туридир. Лисоний фаолиятда объектив ва субъектив ҳолатларнинг мослашуви муаммосига доир алоҳида рисолалар яратилган. Ана шундай рисолалар муаллифларидан бири рус лингвист олими Г.В.Колшанский лисоннинг субъективлигини унинг инсонийлик хусусиятидан излаш кераклигини эслатиб ўтади: “... тил алоҳида шахснинг, инсоннинг, бутун инсониятнинг фикрлаш қобилияти аломатидир ва шу сабабли ўз тизими ҳамда структурасида инсон томонидан оламни ўзлаштирилишининг барча хусусиятларини, инсон амалий фаолиятининг хусусиятларини, ижтимоий ва табиий муҳит шароитларини ифода этади” [3; 108-б.].

Тил объектив ва субъективдир. У ўз моҳияти билан икки томонлама субстанция бўлиб, бир пайтнинг ўзида борлиққа ва инсонга “юзланади”. Яъни лисоний фаолият давомида бир умумийлик вужудга келади. Ана шу умумийлик (объектив ва субъектив омилларнинг мувофиқлашуви) натижасида мулоқот иштирокчиларининг бир-бирини тушуниши таъминланади. Лингвопрагматика (прагматингвистика)нинг таърифи, унинг предмети, тавсифи борасидаги фикрлар қанчалик турли-туман бўлмасин, тадқиқотчиларнинг якуний қарашлари бу борада қуйидаги ғояларда умумийдир:

- коммуникатив фаолият тавсифининг таянч нуктаси фаолият тушунчасидир;

- лисон (тил) мулоқот иштирокчиларининг ўзаро муносабатини ҳаракатга келтирувчи воситадир;

- лисоний фаолиятнинг воқеланиши (юзага чиқиши) бевосита мулоқот муҳити билан боғлиқ ҳодисадир.

Кўринадики, прагматик тадқиқотнинг асоси сифатида фаолият тамойилининг қабул қилиниши нутқий мулоқот тизимининг лисоний прагматик мундарижаси таҳлилини асосий ўринга чиқарди. Бу эса, ўз навбатида, прагматик тадқиқотлар доирасини янада кенгайтди ҳамда бу доирага лисоний воқеликдан таниқари, мулоқот муҳити билан боғлиқ бўлган барча ижтимоий ҳодисалар тизимини киритишга ундади. Натижада эса, лисоний фаолият инсон ижтимоий-иқтисодий фаолияти жараёнида юзага келадиган муносабатларнинг асосий турларидан бирига айланди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Арупонова Н.Д. Фактор адресата // Известия АН СССР, Серия языка и литературы., 1981. № 4. – С. 356-367.
2. Киселева Л.А. Вопросы теории речевого воздействия. – Ленинград. Изд-во ЛГУ, 1983.
3. Колчанский Г.В. Объективная картина мира в познании и языке. – Москва: Наука, 1990. – 108 с.
4. Степанов Ю.С. В трёхмерном пространстве языка. Семиотические проблемы лингвистики, филологии, искусства. – Москва: Наука, 1985. – 335 с.
5. Сафаров Ш. Прагматика. Тошкент, 2008. – 287 б.
6. Тарасова Е.Ф. Проблематика изучения, описания и моделирования речевого общения. В кн.: Лингвистическая прагматика и общение с ЭВМ. – Москва: Наука, 1989. – С. 5-33.
7. Kanngiesser S. Sprachklärungen und Sprachbeschreibungen. In: Wissenschaftstheorie der Linguistik / Hsg.: Wunderlich D. / -Kronberg, 1976. –S. 106-160.
8. Kasher A. What is a Theory of Use. In: Meaning and Use. –Dordrecht, 1979. –P. 37-56.
9. Levinson S.G. Pragmatics. –Cambridge: Cambridge University Press, 1984. –419 p.
10. Lyons J. Semantics, vol. 1 and 2. – Cambridge: Cambridge University Press, 1977. – 897 p.
11. Mey J. Pragmatics: An Introduction. –London: Blackwell, 1993.
12. Schmidt S. Text theorie / Pragmalinguistik. In: Lexicon der Germanistischen Linguistik. Tübingen: Niemeyer, 1973, Studienausgabe 2. -S.

XITOIY TILIDA HOLNING TURLARI (汉语壮语的分类)

Sattorov B.
SamDCHTI

Xitoy tilida holni o'rganish jarayonida uni turlarga bo'lishda turli xil fikrlar mavjud. 2002 yil Pekinda chop qilingan 现代汉语 hozirgi zamon xitoy tili kitobida hollarni ma'nosiga qarab ikkita katta tur cheklangan va tasvirlanadigan hollarga bo'lib o'rgangan. Unda cheklangan hollarga payt, o'rin, daraja, bo'lishsiz, uslub, metod, maqsad, doira, yo'nalish kabilarni ifodalaydi.

Kalit so'zlar: Hol, tasvirlanadigan, semantik, tasvirlanmaydigan, fe'l sifat, ravish.

Hol gapda fe'l va sifatga sayqal berish, bezash uchun xizmat qiladi. Masalan:

“努力学习” (astoydil o'qimoq), “详细描写” (batafsil tasvirlamoq).

Holning o'rnini to'ldiradigan so'zlar turli tuman, holning ifodalagan ma'nosi ham turli tuman, ya'ni, hol ko'p tomonlama fe'l va sifatga bezak qo'shadi. Avvalambor holning funksiyasiga ko'ra uni ikki qismga bo'lish mumkin: tasvirlanadigan hollar va tasvirlanmaydigan hollar.

1. 描写性的壮语 Tasvirlanadigan hollar

Tasvirlanadigan hollar ham o'z navbatida ikki guruhga ajratiladi. So'zning ma'noviy ya'ni semantik jihatdan harakatlanuvchini tasvirlash va harakatni tasvirlash.

A) Semantik jihatdan harakatlanuvchini tasvirlash. Bunda harakatlanuvchining yuz ifodasi, imo ishorasi hamda ichki kechinmasi holatlari tasvirlanadi, ya'ni bunda hol

142. Хамзаев С. Инглиз тилидаги сифат ва от билан ифодаланган иккиламчи предикацияли қурилмаларнинг ўзбек тилида ифодаланиши	365
143. Хайруллаев Х. Лингвистик бирликларни классификация қилишда “тил ва нутқ” дихотомиясининг ўрни (инглиз ва ўзбек тиллари мисолида)	368
144. Ataboev N. Application of corpora in lexicography	370
145. Мирзаева Н. Стилистический аспект развития испанской речи студентов иноязычной аудитории ...	372
146. Раджабов Н. Нутқ товуши ва фонема	375
147. Mukhitdinov D. Cross-cultural interpretation of concept “beauty” in English and Uzbek vision of the world.....	377
148. Тўхтаева К. Қайта тайёрлаш ва малака оширишнинг такомиллаштирилган тизими амалда	380
149. Им С. Б. Особенности молодёжного сленга	382
150. Бахронова Д. Зоометафоралар антропоцентрик тавсифлаш объекти сифатида	385
151. Қўлдошев А. Хорижий тилларни ўрганишнинг бизнинг ҳаётимизда тугган ўрни ҳақида.....	388
152. Джуманова Д. Функционирование узбекских реалем в русском языковом общении	393
153. Қўлдошева Ш. Лексик бирликлар маъносидаги дивергент белгиларнинг этимологик таҳлили	397
154. Ҳакимова Г. Фразеологик бирликларнинг тадқиқ қилинишига доир	399
155. Бабаева З. Традиции и инновации в образовательном процессе вуза.....	402
156. Зиядуллаев И. Фейл мослашуви ва унинг ясама маънолар тизимида боғлиқлиги	405
157. Мамаджанова Н. Инглиз тилида отларнинг кўплик шакллари ва ўзбек тилига қислаб ўргатиш усуллари.....	408
158. Икратова С. Маконнинг ўзига хос универсал табиати ва дунё манзараси	411
159. Акбарова Ш. Мактабгача ёшдаги болалар ривожланишининг психологик ва ёш хусусиятлари	414
160. Анданиязова Д. Бадиий матнда аллюзив номларнинг ўрни	415
161. Ёкубов Ж. Хорижий тилларни эгаллашда тил компетенцияларнинг моҳияти ва уларнинг нутқ фаолиятини ривожлантиришдаги асосий методик тавсиялар	418
162. Бахтияров М. Тилга прагматингвистик ёндашувнинг моҳияти нимада?.....	421
163. Sattorov B. Xitoy tilida holning turlari (汉语壮语的分类).....	425
164. Болтакулова Г. Инглиз тили грамматикасини ўргатишда қиссий функционал таҳлилнинг ўрни	427
165. Мирсанов Г., Мирсанов Р. Нарратив дискурда аспектлар маъно ва унинг дарс жараёнидаги таҳлили	430
166. Sharipova A. Linguistic aspect of translation of stylistic synonyms	434
167. Арауллаева Д. Формирование социокультурной компетенции при изучении французского языка.....	436
168. Kadirov B. La historia de los chistes.....	437
169. Kaharova I Female motivation in cooperative learning to learn foreign languages.....	440
170. Mardiyev T. Ingliz va o'zbek tillarida mehr va muhabbat konseptlariga xos his-tuyg'ular.	441
171. Киселёв Д. Дидактический аспект анафорических единиц французского языка.....	447
172. Рисаева О. Об основных направлениях и проблемах в изучении сочетаний с функциональными глаголами в современном немецком языке.....	450
173. Убеков Т. Лингвистическая игра как система процесс (теория, лингводидактика и методика).....	452
174. Расулов К. Использование ИКТ на уроках английского языка	454
175. Nishonova Z. Communicative technologies in teaching foreign languages.....	457
176. Ogay M. The use of modern educational technologies at English lessons	460
177. Sultanova D. Effectiveness of new pedagogical and multimedia technologies in education system of Uzbekistan	462
178. Кодирова З. Ўзбек аудиториясига инглиз тили лексикасини ўргатиш муаммолари	466
179. Rashidova G. Teaching listening using Shakespeare's sonnets	469
180. Рўзиев Н. Чет тилларни ўқитишда компьютер технологияси самараси.....	472
181. Назарова О. Внедрение педагогических технологий в метод обучения.....	475
182. Қайимова Ш. Ойбек насрида эстетик идеал масаласи.....	477
183. Ашуров З. Роль инновационных технологий в филологическом образовании.....	480
184. Nazarov V. Til ta'limida elektron o'quv adabiyotlarni yaratish muammolari.....	482
185. Yusupov O. Translation and language teaching: translation as a useful language teaching resource.....	484
186. Сабирижанов Р. Дистанционное обучение английскому языку.....	487
187. Khodjieva R. Significance of authenticity in developing materials for modern foreign language textbooks.....	492
188. Juraev B. ESP and ESL.....	496